

Д 13.20.618 И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы диссертациялык кеңештин эксперти педагогика илимдеринин доктору, профессор Мамытов Абакирдин 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген **Толоев Максатбек Жеңишовичтин "Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары"** деген темадагы диссертациясына

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Толоев Максатбек Жеңишовичтин педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн **"Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары"** деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечмиге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши. Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Адистиктин паспортундагы 3 пункт "тарбия жана билим берүү, инсандарды педагогиканын каражаттары менен социалдаштыруу жана өнүктүрүү багыты" катары аныкталгандыгын эске алуу менен, иште 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистигинин паспортуна толугу менен жооп берээрин жана жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумдарын жоюу жолдору, технологиясы жана педагогикалык шарттары аныкталгандыгын белгилейм.

2. Иштин максаты катары мектепте жогорку класстын окуучуларынын агрессивдүү жүрүм-турумун келип чыгышынын себептерин, мазмунун, багыттарын, аны жоюунун педагогикалык шарттарын аныктоо жана теориялык моделин иштеп чыгуу, алардын натыйжалуулугун эксперимент аркалуу текшерүү аныкталаган. Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү төрт милдеттерди аткаруу менен чечилген. Алардын катарына жогорку класстын окуучуларынын жүрүм-турумундагы агрессивдүүлүк жоруктары жана аны жоюу проблемасынын теориядагы жана практикадагы абалын аныктоо (1-чи милдет), окуучулардын агрессивдүүлүгүнүн келип чыгуу себептерин, факторлорун жана мазмунун аныктоо (2-чи милдет), агрессивдүүлүктү жоюунун педагогикалык шарттарын жана теориялык моделин иштеп чыгуу, критерийлерин жана деңгээлин аныктоо (3-чү милдет) жана аныкталган педагогикалык шарттарды жана моделди педагогикалык эксперимент аркалуу текшерип, практикалык сунуштарды иштеп чыгуу (4-чү милдет) кирген.

Изилдөөнүн объекти диссертациянын максатына жана милдеттерине карата туура аныкталган. Изилдөөнүн жүрүшүндө анын милдеттерине жараша тийиштүү теориялык жана эмпирикалык, ошону менен бирге ырааттуу уюштурулган педагогикалык эксперимент методдору жана топтолгон материалды математикалык статистикалык ыкманын жардамы менен анализдөө колдонулган.

Диссертациянын темасы жаштарга тарбия берүү жаатында орун алып келе жаткан актуалдуу проблеманы изилдөөгө багытталган жана жетиштүү деңгээлдеги прикладдык мааниси менен айырмаланат. Соңку мезгилдеги коомдук-педагогикалык проблема – жаш муунга татыктуу тарбия берүү – анын алкагында жаштардын агрессивдүү жүрүм-турумунун түрлөрүн аныктоо, алардын алдын алуу жана жоюу технологияларын иштеп чыгуу педагогикалык теорияга жана практикага өз салымын кошот. Агрессивдүү жүрүм-турумдун өзгөчөлүгүн мүнөздөгөн адабий булактар жетиштүү деңгээлде изилденген жана анализденген.

Жогоруда белгиленген аргументтерге таянып изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн изилдөө актуалдуу жана өз учурунда аткарылган жумуш деген баалоого татыктуу.

3. Илимий натыйжалар. Иште педагогика илиминин өнүгүшү үчүн бир катар мааниге ээ болгон төмөндөгүдөй илимий негизделген жаны теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Биринчи натыйжа, окуучулардын агрессивдүүлүгүн жоюу проблемасынын теориядагы жана практикадагы абалынын мүнөздөмөсү иретинде аныкталган жана соңку мезгилге карата жетиштүү деңгээлдеги илимий жаңылыгы менен мүнөздөлөт. Экинчи натыйжа, агрессивдүүлүктүн мазмунун, келип чыгыш өзгөчөлүктөрүн, факторлорун, себептерин, "агрессивдүүлүк", "агрессиялык жүрүм-турум түшүнүктөрүнүн маанисин, маңызын, функционалдык, структуралык-мазмундук мүнөздөмөлөрүн камтыйт жана тийиштүү жана белгилүү жоболордун жыйындысы катары баалоого татыктуу. Үчүнчү натыйжа, агрессивдүүлүк жоруктарды жоюунун натыйжалуулугун камсыз кылуучу педагогикалык шарттардын комплекси, теориялык модели, критерийлери жана деңгээлдеринин аныкталашы иретинде мүнөздөлгөн жана агрессивдүү жүрүм-турумду диагноздоочу жаңылыгы менен баалуу. Ал эми төртүнчү натыйжа, педагогикалык экспериментте алынган жаңы көрсөткүчтөр, окуучулардын агрессивдүү жүрүм-турумдардын жоюу мүмкүнчүлүгү катары илимий жаңылык деп кароого татыктуу.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгү олуттуу теориялык булактарды окуп үйрөнүү, анализдөө, жалпылоо, ал эми окуучулардын агрессивдүү жүрүм-турумунун көрсөткүчтөрүн атайын уюштурулган аныктоочу жана калыптандыруучу педагогикалык эксперимент учурунда адекваттуу изилдөө ыкмаларын колдонуу менен топтогону, топтолгон материалды математикалык-статистикалык анализдин негизинде жыйынтыктаганы менен бекемделет.

3.3. Иштин белгилүү деңгээлде теориялык мааниси бар, анткени окуучулардын агрессивдүү жүрүм-турумун диагноздоо тийиштүү көз карашты калыптандырууга салым кошот.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши. Диссертациядагы материалдар окуучулардын агрессивдүү жүрүм-турумун жоюунун технологиялык маселелерин

аныктоого багытталган, алынган илимий натыйжалар жетиштүү илимий жаңылыкка жана жетиштүү деңгээлдеги баалуулукка ээ, жумуш жогорку билим берүү уюмунун тематикалык планынын алкагында аткарылган жана анын жыйынтыктары билим берүү тармагынын масштабында кеңири колдонууга татыктуу.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү. М. Толоевдин диссертациясында алынган илимий натыйжалар мектеп окуучуларынын агрессивдүүлүгүн аныктоо жана жоюу жолдорун иштеп чыгууга арналган. Диссертант тарабынан иштелип чыккан теориялык моделдин, педагогикалык шарттардын, технологиялардын жана каражаттардын мүнөздөмөсү илимий макала иретинде тийиштүү басылмаларда жарыяланган. Патент алуу, методикалык сунуштарды иштеп чыгуу, тийиштүү акты менен ишке киргизүү фактыларын бышыктаган материалдар көрсөтүлгөн эмес. Бирок, алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү жетиштүү, аларды жалпы орто билим берүү уюмдарында, мугалимдерди даярдоо практикасында жана алардын адистик чеберчилигин жогорулатууда кеңири колдонсо болот деп эсептейм.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна дал келет.

6. Мүчүлүштүктөр:

6.1. Биринчи милдет боюнча иштелип чыккан илимий корутунду тактоону жана кыскартуунун талап кылат. Милдетте "агрессивдүүлүк жоруктары жана аны жоюу проблемасынын **теориядагы жана практикадагы** абалын аныктоо" каралгандыгын эсепке алып, ага тикелей жооп берүүнү сунуштайм. Корутундуда, аталган проблема бир катар изилдөөлөрдүн предмети болгону жана феномен катары каралгандыгы белгиленген. Бирок анын теориядагы жана практикадагы абалы бааланган эмес. Биздин оюбузча, диссертациянын биринчи главасында орун алган теориялык анализ аталган корутундуну кайрадан иштеп чыгууга мүмкүндүк берет. Эки түшүнүккө аныктама берүү жана кандай функцияларды аткаруу менен чектелүү биринчи милдеттин багытынан четтеп кетүү дегенди билдирет.

6.2. Экинчи милдет боюнча иштелип чыккан корутунду тактоону жана кеңейтүүнү талап кылат. Милдетте агрессивдүүлүктүн келип чыгуу **себептерин, факторлорун** жана **мазмунун** аныктоо белгиленген. Ал эми корутундуда, агрессиянын формаларына жана келип чыгуу себептерине басым жасалып, факторлор жана мазмун боюнча маалымат берилген эмес.

6.3. Үчүнчү милдет боюнча иштелип чыккан корутунду оңдоп чыгууну талап кылат. Анткени, милдетте, агрессивдүүлүктү жоюунун педагогикалык **шарттарын** жана теориялык **моделин** иштеп чыгуу, **критерийлерин** жана **деңгээлин** аныктоо көрсөтүлгөн. Ал эми корутундуда, педагогикалык шарттар жана теориялык моделден сырткары педагогикалык эксперименттин үч ~~этабында~~ алынган көрсөткүчтөргө да орун берилген. Бул туура эмес, эксперименттин көрсөткүчтөрү төртүнчү корутундуда жайланышы шарт.

6.4. Төртүнчү милдет боюнча иштелип чыккан корутунду абдан эле кыска жана талапка жооп бербейт. Анткени, эксперименталдык изилдөө диссертациянын өзөгүн түзөт

жана анын корутундусу салмактуу жана маалыматтык өңүттө ынанымдуу болушу зарыл.

6.5. Изилдөөнүн негизги методу так мүнөздөөнү талап кылат. Мисалы, Басса-Даркинин методу тууралуу диссертациянын биринчи главасында (18 бет), аталган методду колдонгону тууралуу экинчи главада (48 бет) белгиленет. Бирок, негизги материал башка тесттин жардамы менен топтолгонун ("100 балл менен баалануучу атайын тест", 49 бет) байкоого болот. Бул жагдай эки ача пикирди жаратат. Себеби, эгерде, Басса-Даркинин методу колдонулган болсо, анда **агрессиянын** деңгээли атайын индекс аркалуу бааланып (норма иретинде 21 ± 4 барабар), **душмандык сезимдин** (враждебность) деңгээли башка индекс (нормада 7 ± 3 кө барабар) аркалуу интерпретацияланышы керек эле. Тилекке каршы, тийиштүү индекстер тууралуу диссертацияда маалымат жок. Ошондуктан, эмне себептен экинчи тесттин колдонулганы тууралуу ынанымдуу негиздеменин орун алышы зарыл деп эсептейм.

6.6. Агрессивдүүлүктү жоюунун модели тактоону талап кылат (1-сүрөт, 51-52 беттер). Биздин оюбузча, иштелип чыккан моделде педагогикалык шарттардын жана критерийлердин көрсөтүлүшү зарыл деп эсептейбиз.

6.7. Агрессивдүүлүктүн түрлөрүнү мүнөздөгөн диссертациянын 7-таблицасында келтирилген маалымат (121 бет) авторефератта келтирилген маалыматка (17 бет) дал келбейт.

6.8. Авторлорго карата шилтемелер (өзгөчө авторефератта) эрежеге ылайык кашаага алынып эмгектин кайсы жылы жарык көргөнү боюнча так маалыматтар менен коштолушу зарыл.

6.9. Диссертациянын текстинде орун алган грамматикалык, стилдик жана техникалык каталарды оңдоп чыгуу зарыл.

7. Сунуштар: Жогоруда белгилеген тогуз мүчүлүштүктү жоюну сунуш кылам.

8. Кабыл алуу боюнча рекомендация. Диссертация кабыл алууга жана алдын ала коргоого татыктуу деп эсептейм.

9. Бүтүм. Толоев Максатбек Жеңишовичтин "Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары" аттуу 13.00.01 - Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы өз алдынча аткарылган илимий-квалификациялык иш катары эсептөөгө жарайт жана жаңы илимий натыйжаларды камтыйт. Изденүүчүнүн жеке салымы, ага таандык идея жана эксперименталдык ырастоо негизинен жетиштүү деңгээлде иштелип чыккан жана педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алууга татыктуу.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылган документтерди карап чыгып И. Арабаев атындагы КМУнун жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.618 диссертациялык кеңешине 13.00.01 - "Жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы" адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Толоев Максатбек Жеңишович тарабынан

жазылган "Жогорку класстын мектеп окуучуларынын агрессивдүү жоруктарын жоюунун педагогикалык шарттары" деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Педагогика илимдеринин доктору, профессор,
Кыргыз билим берүү академиясынын
окуучулардын окуу жетишкендиктерин баалоо
лабораториясынын башкы илимий кызматкери

А. Мамытов

08.02.21

А. Мамытовдун койгон кол белгисин тастыктайм,
КББАнын кадрлар бөлүмүнүн башчысы

Ж. Бекмаматова